

A védőügyvéd és az egyes speciális eljárások kapcsolata Magyarországon

BÉRCES Viktor

PhD, ügyvéd, tanársegéd, Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Büntető Anyagi, Eljárási és Végrehajtási Jogi Tanszék
E-mail: viktor.berces@gmail.com

Összefoglaló. A magyar büntetőeljárási rendszerben az eljárás számos szereplője láthat el terhelti védelemre irányuló tevékenységet. Túl azon, hogy a büntetőeljárási törvény 44.§-a a meghatalmazott, illetőleg a kirendelt ügyvédet, valamint az európai közösségi jogászt ruházza fel a védői jogok gyakorlásának lehetőségével, a büntetőeljárás más szereplői is ellátnak valamilyen védelemre irányuló tevékenységet. Így álláspontom szerint az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság is bevonható ebbe a körbe, hiszen törvényes kötelezettségük a terhelt javára szóló mentő, illetőleg enyhítő körülmények feltárása.

Kulcsszavak: magyar büntetőeljárás, védelem, védőügyvéd, külön eljárások

Abstract. In the Hungarian system of criminal procedure, several participants of the proceeding may provide activities aiming at the defence of the defendant (e.g. the prosecutor or even the defendant himself). My publication, however, shall focus on the activities of the defender based on delegation or recorded Power of Attorneys given, in consideration of the fact that almost without exception this personal group act as advocates in criminal procedures, furthermore, solely lawyers have the expertise necessary for the defence, and the “equality of arms” principle may only succeed completely through them.

Keywords: Hungarian criminal procedure, defence, advocate, exceptional procedures

1. Bevezetés: a külön eljárások fogalma és sajátosságai

A Be. Ötödik Része szabályozza az ún. „külön eljárásokat”, amelyek lényegi sajátossága, hogy több-kevesebb eltérést mutatnak az általános szabályok szerint lefolytatandó büntetőeljárásokhoz képest. Ezen speciális processzusokra elsősorban azért van szükség, mert esetükben a büntetőbíróságok által – az „átlagos büntetőügyek” kategóriájától – lényegesen különböző életviszonyok vizsgálata zajlik, valamint ezzel összefüggésben speciális anyagi jogi szabályok alkalmazására kerül sor.

Előljáróban leszögezhető, hogy a külön eljárások feltétlen előnye a perek gyorsítása és egyszerűsítése az általános szabályok szerint lezajló „ügymenethez” képest.

2. Ki a védő a fiatalkorúakkal szemben lefolytatott bírósági eljárásban?

A Be. 447. § (1) bek. általános kiváncsalmként rögzíti, hogy a fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárást az életkori sajátosságok figyelembevételével akként kell lefolytatni, hogy az elősegítse a fiatalkorúak törvény iránti tiszteletét. Traytler ezen törvényi szabályból arra a következtetésre jut, hogy a védőnek részt kell vennie a terhelő adatok felderítésében is, hiszen jelen esetben éppen ez szolgálja a fiatalkorú érdekeit.¹ Ezt az elvárás azonban egyrészt „test-idegennek” érzem az ügyvédi munkától, másrészt a védő sok minden más eszközzel és módon elősegítheti azt, hogy a speciális életkorral rendelkező védencét visszatartsa további bűncselekmények elkövetésétől.² Mindehhez pedig nem szükséges az, hogy a terhelő körülményekre is fókuszáljon.

A fiatalkorúakkal szembeni eljárásokban – ha csak a Btk. grammatikai értelmezését vesszük alapul – mindenképp a processzus „javító-nevelő” jellegén van a hangsúly. Újabb kérdést vet fel, hogy e tulajdonság végett mennyiben felel a védő azért, hogy a terheltet beismerésre, illetőleg őszinte megbánásra sarkallja? Úgy vélem, hogy ilyen etikai jellegű elvárás általánosságban sem vele, sem a többi „hivatásos eljárási szereplővel” szemben nem lehet megfogalmazni. A fiatalkorúak esetében különösen sokféle személyiséggel (például kifejezetten bűnöző hajlamú személlyel) találkozhat a gyakorló jogász, amellet úgy gondolom, hogy egy 17–18 éves személy esetében már gyakran kialakul a „koraérettség” állapota, amely lényegesen csökkent a védő ilyen irányú feladatait.³ Emiatt egyébiránt túlzásnak érzem a Be. 447. § azon előírását is, amely a vádlott törvények iránti tiszteletének megerősítését kötelező jogalkalmazói célként jelöli meg.

A fiatalkorúakkal szembeni eljárás főbb specialitásai abban ragadhatók meg, hogy 1. jelen személyi kör esetében az eljárásnak csak közvadásra van helye, 2. annak ellenére, hogy a processzusban védő részvétele kötelező, kiemelt jelentősége van a törvényes képviselőnek, akinek a jelenléti, észrevételezési, felvilágosítás-kérés, indítványtételi, valamint jogorvoslati jogára a védő jogai irányadóak /Be. 451. § (1) bek./.

Ezen szabályok ismeretében az első kérdés az, hogy miként oszlik meg a gyakorlatban a védelmi funkció ellátása a védő, illetőleg a terhelt törvényes képviselője között? Helyes-e egyáltalán az, hogy a Be. a védővel azonos jogokat bizto-

1 Bolgár–Kárpáti–Traytler 1965, 433.

2 Így például az arra való utalással, hogy a vádlottnak „több dobása nincs”, „örüljön, hogy megúsza próbára bocsátással” stb. Az ilyen jellegű figyelemfelhívásokat egyébiránt a bíróságok is megteszik, de úgy vélem, mindez nyomatékosabbnak tűnhet egy védővel lefolytatott magánbeszélgetés során – akár az ügyvédi irodában, akár a bíróság folyosóján stb.

3 Cannella 1997, 47.

sít a törvényes képviselő számára – ezáltal mintegy „másodvédővé” emelve őt?⁴ Úgy vélem, hogy az ilyesfajta előírásoknak semmi akadálya nincs, hiszen egyfelől pont a terhelt személyiségének fokozott védelméből fakad az eljárás specialitása, másfelől a gyakorlatban amúgy sem tapasztalható, hogy a törvényes képviselők eljárási jogaikkal élve szándékosan akadályoznák az ügyvédi munkát. Más kérdés, hogy a nemzetközi gyakorlat azt mutatja, nincs teljes átfedés e két személyi kör eljárási jogainak vonatkozásában. „A védői jogállást arra megfelelő képzettséggel bíró jogalkalmazókra (ügyvédre, jogi egyetemi oktatóra stb.) bízják, nem a törvényes képviselőkre, akik általában laikusok és a büntetőeljárásban sem szerencsés módon – érzelmileg túl közel állók. Így gyakorta az ügy (bizonyítékok, kényszerintézkedések stb.) helyes megítéléséhez szükséges »oldaltávolsággal« sem bírnak, ami inkább hátrány a terheltre nézve, mint előny.”⁵

A másik alapvető kérdés, hogy szükséges volna-e valamilyen további képesítési avagy gyakorlati feltételhez kötni azt, hogy adott ügyvéd eljárhasson védőként egy fiatalkorú terhelt védelmében? Ha áttekintjük az eddigi magyar szabályozást, akkor megállapíthatjuk, hogy abban soha nem volt ilyen jellegű személyi kvalifikációra vonatkozó előírás (annak ellenére, hogy a bíróságok összetételében mára már „kikristályosodott” formában működnek fiatalkorúak ügyeire specializálódott tanácsok). Ugyanakkor magam sem gondolom azt, hogy szükséges volna ilyen fajta jogszabályi feltétel.⁶ A fiatalkorúakkal szembeni eltérő bánásmódhoz kapcsolódó követelmények végtére is „kisebbsajta intelligenciával” felismerhetők,⁷ másrészt nem hiszem, hogy kialakítható lenne olyan ügyvédi képzési rendszer, amely egyértelmű (dogmatikus) jelleggel létre tudna hozni egy ilyen eljárási típusra a kizárólagosság igényével vonatkoztatható magatartási kódexet. Ez minden bizonnyal felesleges is volna, hiszen a tárgyalás menete lényegében semmiiben sem különbözik a felnőttkorúakkal szembeni processzusoktól.

Mindazonáltal a bizonyítási eljárás során a védőnek igenis „atyáskodnia” kell védence felett, ha az ilyen jellegű attitűdök hiányoznak a bírósági munkából. Különös tekintettel kell ügyelnie arra, hogy a védencével szemben megfogalmazott kérdések ne legyenek félelemkeltőek,⁸ s arra is, hogy ő maga egyértelmű és megválaszolható kérdéseket tegyen fel a vádlotti kihallgatás alkalmával.

A fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárás további sajátossága az ügy közvetítői eljárásra való utalásának szélesebb körű lehetősége a felnőttkorú terhelttekhez

4 Ehhez hozzátenném, hogy a Be. 452. § quasi „megtriplázza” a védelem alanyainak körét, hiszen előírja, hogy a gyámhatóság – a vádirat benyújtásáig az ügyész, azt követően a bíróság megkeresésére – eseti gondnokot rendel ki, ha 1. a törvényes képviselő a bűncselekményt a fiatalkorúval együtt követte el, illetőleg az érdekei a fiatalkorú érdekeivel egyébként ellentétesek, 2. a törvényes képviselő a jogainak gyakorlásában akadályozva van, vagy 3. a fiatalkorúnak nincs törvényes képviselője, vagy nem állapítható meg, hogy ki a törvényes képviselője.

5 Fenyvesi 2002, 336.

6 Fenyvesi 2002, 334.

7 Bolgár–Kárpáti–Traytler 1965, 433.

8 Ld. ilyen esetekben feltétlenül észrevételeznie kell.

képest: ha ugyanis a fiatalkorú a közvetítői eljárás eredményeként létrejött megállapodás teljesítését megkezdte, az ügyész az öt évet meg nem haladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt egy évtől két évig terjedő időre a vádemelést elhalaszthatja /Be. 459. § (4) bek./. Jelen alternatív vitarendezési módzat mára már egyébiránt alapvető jogi gyakorlattá vált a modern országokban,⁹ s lényegét tekintve abban áll, hogy a sértettnek nyújtott kárjövátétel valamilyen formájával a terhelt mentesül a büntetőjogi felelősségre vonás alól, avagy a bíróság vele szemben enyhébb szankciókat alkalmaz.

A védőnek ebben a vonatkozásban fajsúlyos teendői vannak: először is a fiatalkorú tudomására kell hoznia, hogy van ilyen lehetőség, és azt ildomos is igénybe vennie (ha másért nem is, de legalább a *príusz* elkerülése végett). Ugyanakkor az ügyvédnek is mindvégig körültekintően kell vizsgálnia, hogy a mediáció feltételei egyáltalán fennállnak-e, és ha igen, akkor azt már az eljárás kezdeti szakaszában (például a nyomozás során) kezdeményeznie kell. Megjegyzem: némileg furcsának vélem, hogy a közvetítői eljárásban a Be. pusztán a fiatalkorú törvényes képviselőjének részvételi kötelezettségéről ír, a védő tekintetében azonban ilyen előírást *expressis verbis* nem fogalmaz meg /Be. 459. § (3) bek./. Erre pedig szükség volna, hiszen a közvetítői eljárásban is megkívántatik a szakmai elem, amihez nem mindig és nem feltétlenül bizonyulhat elégséges megoldásnak a mediátori (közvetítői) jelenlét.

A tárgyalás nyilvánosságának elve ugyancsak másképp értelmezendő fiatalkorú terhelték esetében. A Be. 460. § (1) bek. alapján a tárgyalásról a nyilvánosságot minden egyéb olyan esetben is ki kell zárni, amikor az a fiatalkorú érdekében szükséges. Az ilyen körülmények megítélése újabb feladatokat hárít a védőre, neki ugyanis minden esetben indítványoznia kell a nyilvánosság kizárását akkor, ha úgy véli, hogy az bármilyen módon zavarólag hathat a védencére.¹⁰ Utóbbi körülmény fennállása pedig igencsak valószínű akkor, amikor a terhelt nem egy folyamatosan „bíróságra járkáló megélhetési bűnöző”, hanem egy „megszepent gimnazista”.

A vádlotti kihallgatás rendjének törvényi szabályozásával ehelyütt sem tudok egyetérteni: a 462. § (1) bek. alapján a fiatalkorú vádlott ügyében megtartott bírósági tárgyaláson a vádlott és a tanú kihallgatását a tanács elnöke (egyesbíró) végzi. Csak ezt követően nyílik lehetőség arra, hogy a vádlotthoz (és a tanúhoz) a védő is kérdést intézhessen. Úgy vélem, hogy a fiatalkorúakkal szembeni eljárásban mindig a védőnek kellene először megadni a jogot arra, hogy kérdezzen a vádlottól. Mindez azért lenne fontos, mivel a terhelt életkora és befolyásolhatósága miatt

9 Ahogy az ENSZ XI. Kongresszusán, 2005-ben elfogadott bangkoki deklaráció is jelzi, az áldozatvédelemmel kapcsolatos nemzetközi törekvések folyamatosak. In: 18–25 April 2005, /CONF. 203/L.5, point 32. „Draft Bangkok Declaration Synergies and Responses: Strategic Alliances in Crime Prevention and Criminal Justice. Eleventh United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice”. Bangkok; Bérces 2009, 142.

10 Jelen indítványát többek között erkölcsi okokkal is indokolhatja (Be. 237. §).

igen nagy jelentősége van a személyes ismertségnek, a korábról fennálló perszonális jellegű kapcsolatoknak. Márpedig ez csak a védő vonatkozásában lehet igaz, legfőképpen akkor, ha meghatalmazott ügyvédről van szó. Mindez nem azt jelenti, hogy a „keresztkérdéses rendszer” mellett kívánok érvelni, sőt: ebben a processzusban egyenesen károsnak tartanám, ha a vádlotthoz amolyan „összevissza” jelleggel tehetne fel kérdéseket a védelem, illetőleg a vád képviselője. A lényegét abban látom, hogy olyan kógens törvényi sorrendet kellene felállítani, amelyben először a védő, azután az ügyész, végezetül pedig a bíróság tehetné fel – a terhelt életkorának és személyiségének megfelelő – kérdéseit. Természetesen ezek után újból – ebben a sorrendben – lehetőség lenne a további kérdezésre.

Ami a fiatalkorú előzetes letartóztatásának lehetőségét illeti, ezzel kapcsolatban a Be. leszögezi, hogy annak még az említett kényszerintézkedés különös feltételeinek fennállása esetében is csak akkor van helye, ha az a bűncselekmény különös tárgyi súlya folytán szükséges (Be. 454. §).¹¹ Ebben a körben leszögezhető tehát, hogy 1. a védők szempontjából általában viszonylag sikeresnek bizonyulnak a szabadlábra helyezési kérelmek, 2. ezek előterjesztése a felnőttkorúakkal szembeni eljárásokhoz képest csak ritkábban szükséges. A fiatalkorra való hivatkozás ugyanakkor tapasztalataim szerint nem lehet sikeres akkor, ha valamilyen társas elkövetési formáról (például bünszervezetben elkövetett cselekmény), avagy valamilyen kirívóan súlyos erőszakos cselekményről (például életveszélyt okozó testi sértésről) van szó. A védőnek a törvény által nevesített joga egyébiránt az is, hogy indítványára a bíróság megváltoztathatja az előzetes letartóztatás végrehajtásának helyét /Be. 454. § (4) bek/.

Végezetül: nem tartom helyesnek a Be. azon rendelkezését, amely – a tárgyalásról lemondás szabályai alkalmazásának kizárásával – pont a fiatalkorúak elleni eljárásban kísérli meg maradéktalanul érvényre juttatni a tárgyalás közvetlenségének elvét (ld. Be. 463. §). Pont ez az a processzus ugyanis, amelyben a fiatalkorú vádlottat a lehető szélesebb körben kellene megkímélni a bírósági eljárástól és az annak folyományaként esetlegesen fellépő stigmatizációs hatásoktól. Az ő esetükben az említett veszély fokozottabb mértékben áll fenn, s gyakorló védőként magam is tapasztalom, mit jelent egy kamasz számára a „bírói pulpitus” előtt állni. Emiatt szükségesnek tartanám azt, hogy a fiatalkorúakkal szembeni eljárásban még szélesebb körben legyen lehetőség a mediációs eljárás alkalmazására, illetőleg kerüljön sor a tárgyalásról lemondás szabályai alkalmazásának törvényi lehetőségére is.

¹¹ Ezzel kapcsolatban garanciális szabály, hogy 1. a vádirat benyújtása előtt a kényszerintézkedésekkel kapcsolatos eljárásban az ülés a védő távollétében nem tartható meg (Be. 456. §), 2. a vádirat benyújtása előtt a fiatalkorú terhelt kényszerintézkedésének az elrendelése, illetőleg annak a meghosszabbítása tárgyában hozott végzés meghozatala során a bíróságnak határoznia kell abban a kérdésben is, hogy az előzetes letartóztatást hol kell végrehajtani (BH 1997. 12. sz. jogeset).

3. A védő a katonai büntetőeljárásban

A katonai büntetőeljárás esetében a védő részvételi kötelezettsége nem általános, csak akkor áll fenn, ha 1. a bűncselekményre a törvény ötévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztést rendel, 2. a Be. 46. § által szabályozott esetekben, illetőleg 3. ha pótmagánvádló lép fel (Be. 489. §). Ezen túlmenően a törvény csak a tárgyalási szak vonatkozásában teszi kötelezővé a védői jelenlétet.

A magam részéről úgy vélem, hogy jelen eljárásokban a per teljes menetében kötelezővé kellene tenni a védői jelenlétet, tekintettel arra, hogy a processzus különleges jogi szakismereteket igényel. Mindez valóban felveti a védői specializáció kérdését is, addig azonban nem szabad elmennie a jogalkotónak, hogy a személyi kvalifikáció tekintetében csak sorállományú katonáknak tegye lehetővé a bűnügyi védelmi tevékenység ellátását – utóbbi előírás ugyanis minden bizonnyal sértené a védelmi tevékenység függetlenségének elvét. Fenyvesi írja: a sorállományú terheltek esetében gyakran a 18. életévüket alig meghaladó „fiatal-felnőttekről” van szó, akik főleg ezen állapot miatt is rászorulnának a teljes körű, hathatós védelemre.¹²

A Bíróság a *Ciraklar vs Törökország* ügyben kimondta, hogy „nem tekinthető független és pártatlan bíróságnak, ha egy civil által az állam területi vagy nemzeti integritása ellen elkövetett bűncselekményt az állambiztonsági bíróság olyan tanácsban tárgyal, melynek tagja egy hivatásos katonai bíró, aki a katonai büntetőeljárás szabályzat hatálya alatt áll”.¹³

A *Findlay vs. Egyesült Királyság* ügyben a Bíróság szintén megállapította a tisztességes bírósági tárgyaláshoz való jog megsértését, mivel a kérelmezővel szemben eljáró hadbíró az eljárás során nem bizonyult sem függetlennek, sem pártatlannak. A döntés indoka az volt, hogy „a rangidős tiszt központi szerepet játszott a kérelmező elleni büntetőeljárásban, szorosan összefonódott a büntető hatóságokkal, azzal többek között, hogy ő döntötte el, milyen vádat emeljenek, ő jelölte ki a hadbíró tagjait, a vádat és a védelmet képviselő tiszteket, és ő biztosította a tanúk megjelenését is a tárgyaláson”.¹⁴

4. A védő a magánvádas eljárásban

A magánvádas eljárásnak a védői tevékenységre is kiható specialitásait mindezekelőtt abban jelölném meg, hogy a terhelt bűnösségének bizonyítása a magánvádlót terheli /Be. 494. § (1) bek./. Mindebből azt a következtetést vonhatnánk le, hogy a védőnek könnyebb dolga lehet egy laikussal, mint egy „hivatásos eljárási szereplővel” (ld. ügyész) szemben a védelmi tevékenység kifejtése során.

12 Fenyvesi 2002, 340.

13 Fenyvesi 2002, 341.

14 BH 1998: 3. Melléklet 14–15; Fenyvesi 2002, 341.

„A magánvádas eljárásban {azonban} a védői jogállás – sehol másutt nem található sajátossága – fedezhető fel, nevezetesen a védő egyúttal vádlóvá is válhat.”¹⁵ Ennek eszköze a vizonvád, ami a hagyományos védői feladatok szempontjából kissé furcsa jogkörnek tűnik. A törvény emiatt előírja, hogy jelen állapot csak akkor következhet be, ha arra a meghatalmazás hatálya kiterjed /Be. 495. § (2) bek./. Minderre a védőnek figyelmeztetnie kell védencét a megbízás elfogadásakor, hiszen a vizonvád emelése gyakori jelenségnek mondható.¹⁶

Az eljárás feljelentésre indul meg, amelyben elő kell adni, hogy a feljelentő ki ellen, milyen cselekmény miatt és milyen bizonyítékok alapján kéri a büntetőeljárás lefolytatását.¹⁷ A védőre már itt is komoly szerep hárulhat a tekintetben, hogy a feljelentés jogi minősítése kérdésében az eljáró hatóságok álláspontját megkérdőjelezze, illetőleg magának a feljelentésnek a hitelt érdemlőségét megindgassa. A fő gond ezzel kapcsolatban az, hogy a meghatalmazásra már általában csak közvetlenül a személyes meghallgatás előtt kerül sor, emiatt a védő számára kevesebb idő áll rendelkezésre az ügy jogi és ténybeli alapjának megismerésére, valamint a védtaktikai kérdések tisztázására.

Amennyiben a bíróság személyes meghallgatást tart, akkor erről a védőt és a feljelentő képviselőjét egyaránt értesíti.¹⁸ A tárgyaláson a bíróság csak akkor ismerteti a vád, illetőleg a vizonvád lényegét, ha a magánvádlónak nincs képviselője, illetve a vádlottnak nincs védője.

A tárgyaláson a bíróság hallgatja ki a vádlottat és a tanút, illetőleg hallgatja meg a szakértőt /Be. 509. § (2) bek./. A kérdezési jog gyakorlására vonatkozóan más előírást nem tartalmaz a törvény, holott jelen esetben is szükséges lenne a kérdezési sorrend pontos rögzítése. Ebben az eljárásban ugyan indokolatlannak tartanám a „keresztkérdéses” szisztéma alapesetként történő szabályozását, azonban úgy vélem, hogy ha van ügyész, illetőleg meghatalmazott védő a tárgyaláson, akkor a bírói kérdések után ezen személyeknek – mégpedig ebben a sorrendben – kellene megadni a lehetőséget arra, hogy a feljelentéssel kapcsolatban kérdéseket tegyenek fel. Ezt a lehetőséget pedig a törvénynek külön rögzítenie kellene.

15 Fenyvesi 2002, 341.

16 Tremmel 1985, 27; Fenyvesi 2002, 341–342.

17 Ha a feljelentésből a feljelentett kiléte vagy a bűncselekmény nem állapítható meg, a bíróság felhívhatja a feljelentőt, hogy írásban pontosítsa a feljelentést, előkészítő ülést tarthat, nyomozást rendelhet el (Be. 498. §).

18 Fenyvesi 2002, 342.

5. Védői feladatok a terhelt „bíróság elé állítása” esetében. A „bíróság elé állításhoz” hasonló konstrukciók Európában

Az ügyész a terheltet a gyanúsítottként történő kihallgatásától számított harminc napon belül bíróság elé állíthatja, ha 1. a bűncselekményre a törvény nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel el, 2. az ügy megítélése egyszerű, 3. a bizonyítékok rendelkezésre állnak és 4. a terhelt a bűncselekmény elkövetését beismerte /Be. 517. § (1) bek./.

A bíróság elé állítás specialitása a vádló amolyan „rövid feljegyzésében” rejlik,¹⁹ amelyet az ügyész csak a vád előadásakor ad át a bíróságnak, illetőleg a védőnek. (Ez tehát tulajdonképpen amolyan vádiratot helyettesítő „mini-dokumentum”.) Fenyvesivel ellentétben²⁰ úgy vélem, hogy a bíróság elé állításig eltelt 30 napos határidő alatt is törekednie kellene az ügyészségnek arra, hogy az ügyvel kapcsolatos jogi álláspontját mielőbb eljuttassa a bíróság, illetőleg a védő számára. Minél szűkebb körben kell megvonni annak lehetőségét, hogy az ügyvéd (illetőleg a bíróság) a tárgyalás napján szembesüljön a vádban foglaltakkal. Akármilyen rutinos védőről is van szó, a minőségi jogszolgáltatás követelménye megkívánja, hogy az eljárási szereplők min. 1–2 nappal a tárgyalás előtt megkapják az ügyiratokat. Jóllehet mindez nemcsak a vádhatóság képviselőin múlik, hiszen nem lehet „kibekkelni” az olyan helyzeteket, amikor a védő meghatalmazására közvetlenül a tárgyalás napján kerül sor. A kirendelések esetében azonban jelen problematikát rugalmasabban lehetne kezelni.

Botos szerint „kisebb ügyekben... a bíróság elé állítás lehetőségét intézményesíteni kellene: például tettenérés esetén úgy, ahogyan az Franciaországban van: nyomban a bíróság elé kellene állítani az elkövetőt, nyomozási szakban erről csupán rövid feljegyzés készülne, amely tartalmazná az elkövető és a tanúk nevét, a helyszínt, valamint az elkövetés módját. Bár eretnekségnek hangzik, mégis azt kell mondanom, hogy a rendőrkapitányságokon létrehoznám az ügyeletes bírói rendszert (az ügyeletes ügyészi rendszerrel együtt), és az előállításos ügyekben az ügyeletes ügyész szóban előterjesztett indítványára az ügyeletes bíró nyomban dönthetne az előreláthatóan is kisebb tartamú büntetés mértékéről és neméről. Ez ellen a határozat ellen az érdekelt ügyésznek, a vádlottnak, továbbá esetleges védőjének fellebbezési joga lehetne a városi bíróságokhoz, és a városi bíróságok ugyancsak egyes bírói eljárásban döntenének a fellebbezés alaposágáról vagy alaptalanságáról, a helyes büntetési nem és mérték alkalmazásáról, esetleges további bizonyítás felvételéről. A városi bíróságok tehát – egyúttal mint fellebbezési bíróságok – végleges határozatot hozhatnának”.²¹

19 Fenyvesi 2002, 343.

20 Fenyvesi 2002, 343.

21 Botos 1994 Rendészeti Szemle 9: 16–1. In: Fenyvesi 2002, 344.

Jelen elgondolást kissé problematikusnak vélem az eljárási feladatok megosztása szempontjából, ugyanis a rendőrkapitányságokon működő ügyeletes-rendszer olyanná tenné a jogszolgáltatást, mintha a bírói ítéletek rendőri utasításra születnének meg. A nyomozó, illetőleg ítélkező szervek munkája egymáshoz képest nemcsak hogy független, de annak is kell látszania. Az a terhelt, akivel szemben már a rendőrségen ítéletet hoznak, joggal érezheti azt, hogy ügyében sérül a pártatlanság elve. Azzal a nézőponttal sem tudnék egyetérteni, amely az ilyen „gyorsított ügyekben” – a jogorvoslati rendszert felülírva – a helyi bíróságok (2013-tól járásbíróságok) hatáskörébe adná a fellebbviteli eljárás lefolytatásának lehetőségét, azzal meg pláne nem, hogy az általuk hozott határozat – további rendes jogorvoslati lehetőség hiányában – jogerős és végrehajtható legyen. Úgy vélem, hogy az addig kizárólag elsőfokú tárgyalásokon ítélkező bírák többsége nem tudna mit kezdeni azzal a metódussal, hogy egyik nap tényállás-felderítési, másik nap pedig felülvizsgálati jellegű tevékenységet folytat. „Summa summarum”, álláspontom szerint a bíróság elé állítás nem igényel szervezeti átalakítást, és az eljárás „hivatásos szereplőivel” szemben sincs szükség bármiféle szakmai jellegű specializációt szolgáló előírásra.

Ha a bíróság elé állítás feltételei fennállnak, és az ügyész a gyanúsítottat bíróság elé kívánja állítani, közli a gyanúsítással, hogy mely bűncselekmény miatt, milyen bizonyítékok alapján állítja bíróság elé. Az ügyész haladéktalanul gondoskodik arról, hogy a gyanúsított védőt hatalmazhasson meg, ha a gyanúsítottnak nincs védője, védőt rendel ki. Ha a terhelt őrizetben van, gondoskodik arról, hogy a védő a terhelttel a tárgyalás előtt beszélhessen /Be. 518. § (1) bek./.²² A tárgyaláson a védő részvétele kötelező /Be. 522. § (1) bek./.

A vádlottat és a tanút a tanács elnöke hallgatja ki /Be. 523. § (1) bek./. Jelen előírást azonban csak annyiban tartanám indokoltnak, amennyiben a vádhatóság képviselője, illetőleg a védő a felkészülési idő rövidségére hivatkozva nem él a „keresztkérdés” lehetőségével. Jóllehet utóbbi körülmény szinte mindig fennáll a bíróság elé állítás esetében, mégsem lenne szabad automatikusan és kizárólagosan a bíróság jogaként megjelölni az említett személyek kihallgatását. Hovatovább némi hiányérzetem van azzal kapcsolatban, hogy jelen processzus törvényi szabályai között szó sem esik a védőeljárási jogosultságairól. Ez annál is inkább indokolt lenne, mivel annak gyors lefolyása eleve több garanciális elem beiktatását követelné meg, ennek azonban nyomát sem látjuk a törvényben.²³

Ami a „gyorsított eljárások” nemzetközi szabályozását illeti, azok közül mindegyiknél az olasz példát emelném ki. Az itteni büntetőeljárási kódexben „*giudicio direttissimo*” néven futó perjogi konstrukció feltételei hasonlóak a magyar szabályo-

22 Az ügyész a vádlottat a nyomozó hatóság közreműködésével vagy egyéb módon a bíróság elé állítja, a védőt rövid úton megidézi, és biztosítja, hogy a bizonyítási eszközök a tárgyaláson rendelkezésre álljanak. Gondoskodik továbbá arról, hogy a tárgyaláson jelen legyenek, akiknek a részvétele kötelező, illetve jelen lehessenek, akiknek a részvétele nem kötelező; Be. 520. §.

23 Fenyvesi 2002, 343.

záshoz, ugyanakkor némi eltérés tapasztalható a határidők tekintetében: az ügyésznek a tettenéréskor elfogott gyanúsítottat 48 órán belül az illetékes bíró elé kell állítania; ha viszont az ügyész úgy látja, hogy – a tiszta bizonyítási helyzet ellenére – az eljárás rövidege nem elegendő a teljes körű nyomozáshoz, indítványozhatja a közvetlen eljárást, amelyben 90 nap áll rendelkezésre a nyomozás lefolytatására.²⁴

Az Angliában honos gyorsított eljárásban (*Accelerated Procedure*) a vádlott írásban értesítheti a vádhatóságot arról, hogy beismerő vallomást kíván tenni. Ha ezt elfogadják, lefolytatják az eljárást, s ennek során még tárgyalást sem szükséges tartani. Ez a modell egyébiránt inkább a Be. rendszerében külön processzustípusként nevesített „tárgyalásmellőzések” eljáráshoz hasonlítható.²⁵

Végezetül: ami Kelet-Európát illeti, ebben a régióban is elmondható, hogy szinte mindenütt a reformtörekvések közé tartozik a büntetőeljárás gyorsítása, egyszerűsítése, a „terhelt – vád” kiegyezés valamilyen formájának felerősítése az officialitás elvével szemben. Ezek a reformintézkedések egyúttal az eljárásban részt vevő személyek – köztük a védő – jogainak és a kontradiktórius eljárásnak az erősödését is eredményezik, amit lényeges fejlődési tényezőnek vélek az ügyvédi hivatásrend jövője szempontjából.²⁶

6. A védői szerepkör értelmezése a távol lévő terhelttel szembeni eljárásban

A távol lévő terhelttel szemben lefolytatott büntetőeljárás talán az egyik legkényesebb kérdése az „alkotmányos büntetőjog” egészének. Ez esetben arról van szó, hogy a jogalkotó – kényszerűségi okból – felülírja a tárgyalás közvetlenségének elvét a hatékony bűnüldözéshez és a jogszolgáltatás folyamatosságához fűződő állami célkitűzésekkel. Felvet-e közjogi jellegű aggályokat jelen elgondolás? Úgy vélem, igen, de a törvényhozónak nincs más választása, az állam rendfenntartó funkciója miatt tehát *expressis verbis* nem lehet alaptörvény-ellenesnek tekinteni ezt a külön eljárást. (Hozzátennem, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága is csak igen szűk körben tartja elfogadhatónak a vádlott távollétében tartott tárgyalást.)²⁷

Jelen processzustípus tehát az ismeretlen helyen, illetőleg az olyan külföldi állam területén tartózkodó terheltet érinti, akiknek kiadatására nincs lehetőség, vagy azt megtagadták és a büntetőeljárás felajánlására sem került sor. Az ilyen eshetőségekre felkészülve vezette be a Be. rendszerébe az 1999. évi CX. törvény a távol lévő terhelttekkel szembeni eljárás lehetőségét.²⁸

24 Puzstai 1991, 236; Fenyvesi 2002, 344.

25 Lévai 1991, 34; Fenyvesi 2002, 345.

26 Farkas 1994, 9. Fenyvesi 2002, 345.

27 Bárd 2000, 213; Nagy 2007, 217.

28 Fenyvesi 2002, 351.

Még a jogban járatlan személyek számára is érzékelhető, hogy ebben a konstrukcióban különösen fontos szerepet kap a védő, mint a terhelt „meghosszabbított jobb keze”. Természetesen a Be. is akként rendelkezik, hogy a vádlott távollétében tartott tárgyaláson a védő részvétele kötelező /Be. 530. § (1) bek./. Ezt mintegy kiegészíti az a szabály, hogy ha a vádlott érdekében korábban nem járt el védő, az ügyész a tárgyalásnak a vádlott távollétében történő megtartására irányuló indítványában védő kirendelését is indítványozza.

Az Alkotmánybíróság a 14/2004. (V.7.) AB határozata meghozatalakor áttekintette az Emberi Jogok Európai Bíróságának az ismeretlen helyen lévő terhelttel szembeni eljárásra vonatkozó fontosabb megállapításait, melyek közül az alábbiakat emelném ki: „... a törvényalkotónak fel kell lépnie az indokolatlan távollétek ellen; a szabályozás kialakításában azonban a nemzeti államok széles körű mérlegelési joggal rendelkeznek ... nem terhelhető a bűncselekménnyel vádolt személyre annak bizonyítása, hogy nem kívánta kivonni magát az igazságszolgáltatás alól, illetve rajta kívül álló okból nem tudott eleget tenni a megjelenésnek, és nem szankcionálható azzal, hogy korlátozzák a védő közreműködésével történő védelemhez való jogát, akár az első fokú bíróság előtt, akár a jogorvoslati eljárásban.”²⁹

A hivatkozott AB határozat kimondta azt is, hogy „a tárgyaláson megjelenés jogáról le lehet mondani ... a büntető hatalmat gyakorló szerveknek alkotmányos kötelezettsége a terhelt személyének megállapítása és hollétének felkutatása ... nem hárítható az elkövetőre annak terhe, hogy az állam mulasztása miatt a büntetőeljárás ideális célja, az igazságos és rendeltetését betöltő büntetés kiszabása nem teljesülhet”. {11/1992. (III. 5.) AB határozat ABH 1992, 77, 92.}

Az idézett AB határozat leszögezi azt is, hogy „a jogállamiság normatív tartalma, valamint az alkotmányos büntetőjog garanciális követelményei ... megkívánják, hogy az állam a távol levő terhelttel szembeni büntető igény érvényesítésére olyan szabályokat alkosson, amelyek egyensúlyt teremtenek a terhelt alkotmányos jogainak védelme és a büntető igazságszolgáltatás megfelelő működésével kapcsolatos társadalmi elvárások között. ... Az eljárás alkotmányossági megítélése szempontjából fontos sajátossága, hogy az eljárás egyes szakaszaiban vagy az egész eljárás folyamán hiányzik a tisztességes eljárás és a védelemhez való jog egyik lényeges részeleme: a terhelt személyes joggyakorlásának és személyes védekezésének lehetősége {... ahhoz, hogy az eljárás tisztességes minősége megmaradjon, {... a terhelt távollétében történő eljárás szabályaiban a kivételesség és az átmenetiségi követelményeinek kell érvényesülniük”.³⁰

29 Eur. Court H.R. Lala v. Netherlands judgment of 22 September 1994, Series A no. 297-A; Eur. Court H.R., Pelladoah v. Netherlands judgment of 22 September 1994, Series A no. 297-B; Eur. Court H.R. Van Geyseghe v. Belgium judgment of 21 January 1999, ECHR 1999-I.; Eur. Court H.R. Krornbach v. France judgment of 13 February 2001, ECHR 2001-11.

30 Ügyvédek lapja. 2011. „A T/3522 alkotmányellenes és a szakmai szabályokkal ellentétes rendelkezései”, 4: 12.

Fenyvesi szerint jelen jogintézmény csak akkor alkalmazható, ha a terheltté nyilvánítás hivatalosan is megtörtént³¹ (tehát nem lehet szó ezen eljárási normák érvényesüléséről akkor, ha feljelentett, illetőleg olyan személyről van szó, akivel szemben bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúja „pusztán” fennáll). Ezzel a nézőponttal egyet tudok érteni, hiszen maga az Alaptörvény is csak büntetőeljárás alá vont személyekről szól a terheltek esetében /XXVIII. Cikk (3) bek./, ennek grammatikai értelmezéséből pedig számomra az tűnik ki, hogy egy feljelentés avagy valamiféle – esetenként megalapozott – gyanú még nem elégséges feltétele az „eljárás alá vontság” megállapításának. Ahhoz több minden szükséges, de leginkább az, hogy adott személy gyanúsított minőségben idézést kapjon a nyomozó hatóságtól, illetőleg az ügyészségtől. Ha erre sor kerül, de a terhelt az eljárási jog szempontjából „távollévőnek” minősül, akkor (és csak ekkor) van helye a Be. 526. § – 532. § alkalmazásának.

Fontos jogi, illetőleg taktikai kérdés, hogy milyen tartalmú nyilatkozatokat tehet meg a védő a távol lévő terhelt védelmében. Egyáltalán hol húzódnak a bűnügyi védő képviselői jogának határvonalai az ilyen eljárásokban?³² A magam részéről úgy vélem, hogy a bűnösség elismerése avagy tagadása tekintetében semmiféle érdemi nyilatkozatot nem lehet tenni a terhelt helyett – még akkor sem, ha annak van ilyen szándéka, és azt valamilyen informális módon a védő tudomására hozza. A bűncselekmény elkövetéséhez fűződő tudati, illetőleg pszichikus viszony feltárása csak közvetlen módon, a vádlottnak a bíróság előtti megjelenése alkalmával tárható fel aggálymentesen, ebben a tekintetben tehát az ügyvédnek semmiféle mozgásteret nem biztosíthat a törvény. Magam sem gondolom ugyanakkor azt, hogy az ilyesfajta korlátozás az eljárásnak pusztán „segítőjévé, asszisztálójává” tenné a védőt.³³ Már csak azért sem, mert annak eljárási jogait semmiben sem érinti a terhelt távolléte, legfeljebb nehézkessé válik számára a bizonyítási eljárásban való aktív közreműködés – legfőképpen akkor, ha a terheltet nem ismeri, és az korábban semmiféle nyilatkozatot nem tett az ügyvel kapcsolatban.

7. A védői befolyásolás lehetősége „tárgyalásról lemondás” esetében

A tárgyalásról lemondás hazánkban viszonylag új eljárási lehetőségnek tekinthető, hiszen csak az 1999. évi CX. törvénnyel került be a magyar büntetőeljárási kódexbe. Jelen esetben angolszász eredetű jogintézményről van szó (*plea bargaining*),³⁴ ugyanakkor a magyar szabályozás alapján mégsem lehet „vegytisz-

31 Fenyvesi 2002, 352.

32 Fenyvesi 2002, 352.

33 Fenyvesi 2002, 352.

34 Kiss 2000, 158. skk.; Fenyvesi 2002, 346.

tán” vádalkunak tekinteni, mivel hiányzik belőle az ügyész és a védő közötti „vásári alkudozás” jellegzetes formája.³⁵ Megjegyzendő, hogy az AEA büntetőeljárás rendszerében is igen népszerű és bevett e gyakorlat: 1. David akként jellemzi e konstrukciót, mint amelyben a védők igen gyakran igyekeznek védencüket rábeszélni a beismerésre – mindezt a várható büntetés enyhítése érdekében,³⁶ 2. az említett államban statisztikailag is igazolt, hogy a terheltek többsége inkább ezt az „utat” választja ahelyett, hogy megjelenjen a bíróság előtt.³⁷

A Be. alapján, ha a terhelt a vádemelést megelőzően bűnösségére is kiterjedő beismerő vallomást tesz és a tárgyaláshoz való jogáról lemond, a bíróság az ügyész indítványára, nyilvános ülésen hozott ítélettel megállapíthatja a vádirattal egyező tényállás, valamint a vádirattal egyező minősítés miatt a vádlott bűnösségét, és büntetést szabhat ki, illetve intézkedést alkalmazhat /534. § (1) bek./. Leszögezhetjük tehát, hogy mivel a törvény a terhelti beismerő vallomáshoz pozitív jogkövetkezményeket fűz,³⁸ emiatt egyben lehetőséget ad arra is, hogy a „terhelt önrendelkezési szabadsága” érvényesüljön. Annak ellenére pedig, hogy ettől a terhelt még nézetem szerint nem válik az eljáró hatóságok „ügyfelévé”, jelen konstrukció a modern eljárási jogok egyik fontos „sarokkövének” tekinthető. (Más kérdés, hogy alkalmazási körének meghatározása tekintetében a jogalkotónak meglehetősen óvatosnak kell lennie, akárcsak a közvetítői eljárás esetében.)

Ha a bíróság a vádiratban megjelölt tényállással, minősítéssel és az ügyész által indítványozott büntetés, illetve intézkedés nemével – a Be. 537. §-ában meghatározott személy elleni vádemelés esetén – mértékével, illetve tartamával egyetért, akkor az ügyet az ügy iratainak a bírósághoz érkezését követő hatvan napon belül nyilvános ülésre tűzi ki /Be. 541. § (1) bek./. A nyilvános ülésen a védő részvétele kötelező /541. § (2) bek./.

Utóbbi előírásra reflektálva úgy vélem, hogy a bírósági eljárásban való kötelező védői részvétel szükséges, de nem elégséges feltétele e külön eljárás aggálymentes alkalmazhatóságának. Ebben a tekintetben törvényi módosításra lenne szükség, és már onnantól kezdve be kellene állnia a „védőkényszernek”, amikor az ügyész a tárgyaláson a lemondás lehetőségéről és annak következményeiről tájékoztatja a terheltet /Be. 538. § (7) bek./. A jelen kérdésben való döntés esetében ugyanis egyfelől felmerülhet a vádhatóság általi befolyásolás lehetősége, valamint az is, hogy a terhelt a későbbiekben „meggondolja magát”, és a nyilvános ülésen megtagadja a vallomástételt. Márpedig el kell kerülni azt, hogy a hatóságok „felesleges kört fussanak le” a nyilvános ülés megtartásával. A terhelti döntésnek tehát több szempontból is komoly súlya van. De továbbra is kérdés marad, hogy ha a védő

35 Kiss 2000, 181. Nagy 2007, 233.

36 Davis 1990, 7.

37 Adler–Mueller–Laufer 1991, 418.

38 Ilyennek lehet tekinteni azt, hogy az eljárás terhe alól hamarabb szabadul, ügye pedig – az általánoshoz képest – enyhébb elbírálás alá esik.

már a nyomozati szaktól kezdve eljár a terhelt védelmében, akkor mit kell tanácsolnia a védencének e processzus igénybevételével kapcsolatban?

Úgy vélem, hogy ennek a módozatnak csakis előnye lehet a terhelt számára. Túl azon, hogy nem teszi ki a bírósági eljárás okozta stigmatizációs hatásoknak, a Be. rögzíti azt is, hogy a bíróság az ítéletben csakis az ügyész által a vádiratban indítványozott nemű büntetést vagy intézkedést szabhat ki, illetve alkalmazhat /534. § (2) bek./ . Mindemellett szabadságvesztés kiszabásakor a Btk. – védők által oly sokszor hivatkozott – „enyhítő szakaszának” alkalmazása a bíróság törvényi kötelezettsége. A védőnek tehát pusztán ott kell „résen lennie”, hogy az ügyészi indítvány arányos és elfogadható legyen.

A terhelt szempontjából garanciális jellegűek a Be. azon szabályai, melynek alapján 1. a vád és az indítványok ismertetését követően a bíróság tájékoztatja a vádlottat a tárgyalásról lemondás és a bíróság előtt tett beismerése következményeiről /542. § (2) bek./, 2. ezt követően a bíróság a vádlottat felhívja, hogy nyilatkozzék, lemond-e a tárgyalásról, illetve a bűnösségét elismeri-e (azaz még itt is változtathat korábbi döntésén) /542. § (3) bek./, végezetül 3. a nyilatkozat megtétele előtt a bíróság lehetővé teszi, hogy a vádlott a védővel tanácskozzék / Be. 542. § (4) bek./ . E konzultáció azonban már általában rövid, formális jellegű, hiszen az a terhelt, aki a vádszakaszban, védő jelenlétében megállapodott az ügyésszel, nagy valószínűséggel nem válik „ingataggá” a bírósági eljárásban sem.

Persze nem lehet kizárni annak lehetőségét, hogy a vádlott a bíróság előtti vallomástételt megtagadja, avagy a korábbi vallomását visszavonja. Ebben az esetben a bíróság az ügyet tárgyalásra utalja, s e végzés ellen fellebbezésnek nincs is helye /Be. 542/A. § (1) bek./ . Komolyak tehát az ilyen terhelti „pálfordulásnak” a következményei. A védő feladata ilyenkor az, hogy érintkezési jogával élve – akár tárgyalási szünetet is kérve – mindent elkövessen annak érdekében, hogy a vádlotti attitűdökön változtasson. Úgy vélem egyébiránt, hogy a hasonló terhelti magatartások általában csak akkor fordulnak elő, ha a vádlott már a vádszakaszban is „ferdített” vallomást adott elő annak érdekében, hogy „megússza” a bírósági eljárást.³⁹

A Be. – nagyon helyesen – nevesíti azt az eshetőséget is, amikor a vádlott beszámítási képessége, beismerésének önkéntessége vagy vallomásának hitelt érdemlősége iránt ésszerű kétely mutatkozik /Be.542/A. § (2) bek./ . Az ilyen körülményeket minden eljárási szereplőnek (bíróság, ügyész, védő) egyforma súllyal kell vizsgálnia, hiszen olyan jellegű kérdésről van szó, amely az egész jogszolgáltatási folyamat korrektsége szempontjából relevánsnak bizonyulhat. A védőnek sem szabad tehát arra törekednie, hogy számára egyébként nyilvánvaló avagy gyanús körülményeket (például a terhelt korábban többször állt pszichiátriai kezelés alatt, a hozzátartozója hajszolta bele a hamis beismerésbe stb.) „eltussoljon” a bíróság előtt csak azért, hogy hamarabb befejeződjön az ügy. Ilyenkor meg kell magya-

39 Ha pedig ez így van, akkor a védőnek gondosan mérlegelnie kell azt is, hogy nem lehet-e több előnye a rendes bizonyítási eljárásnak, mint egy „tízperces ügymenetnek” .

ránia a terheltnek azt is, hogy az ügyvédnek ilyen fázisban – már csak etikai szempontból is – igazmondási kötelezettsége van, tehát az eljáró szervek figyelmét kifejezetten fel kell hívnia minden egyes jogsértésre avagy zavaró körülményre.

A vádlott kihallgatásának befejezése után – amennyiben jelen van – az ügyész, ezt követően a védő felszólalhat /Be. 542/A. § (4) bek./. A Be. tehát nem perbeszédéről, hanem felszólalásokról ír, amely egyébként elfogadható, hiszen a bíróság előtt ebben az esetben sem folyik olyan jellegű érdemi bizonyítás, amely valamilyen hosszas végindítványt indokolna. (Megjegyezném azt is, hogy ha a vádtól eltérő minősítés látszik megállapíthatónak, a bíróság az ügyet tárgyalásra utalja.)⁴⁰ A védői szerepkör vonatkozásában tehát inkább azokat az eseteket tartom relevánsnak, amikor az ügyvédnek észrevételezési jogával élve „el kell tántorítania” a bíróságot az esetleges vádtól eltérő meggyőződésétől.

Végezetül: a tárgyalásról lemondás elnevezésű külön eljárásról elmondható, hogy bevezetése nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Az elmúlt 12 év alatt az ügyek elenyésző százalékában alkalmazták amiatt, mert a Btk. szerinti csökkentett büntetési tételkeretek végett az ügyészség vonakodott attól, hogy ilyen tárgyú indítványokat terjesszen elő. Vitatható újtásként könyvelhető el ugyanakkor a legfeljebb nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetettség mint feltétel megszüntetése, illetve a bűncselekmény halált okozó jellege mint a jogintézmény alkalmazását kizáró ok törlése.⁴¹

8. A védő a „tárgyalásmellőzéses” eljárásban. A védő jelenléti jogával kapcsolatos kérdések. Nemzetközi kitekintés

A „tárgyalásmellőzéses” eljárás a „tárgyalásról lemondáshoz” hasonlítható külön eljárás, hiszen a terhelt beismeréséhez ugyanúgy pozitív jogkövetkezményeket kapcsol (tehát „az opportunitás elvét juttatja győzelemre”).⁴²

Az eljárás alkalmazhatóságának feltételei: 1. a törvény a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztését, a közérdekű munkát, a pénzbüntetést, a foglalkozástól eltiltást, a járművezetéstől eltiltást, a kiutasítást, a kitiltást – katonával szemben a lefokozást, a szolgálati viszony megszüntetését, a rendfokozatban visszavetést és a várakozási idő meghosszabbítását is – vagy a próbára bocsátás alkalmazását

40 E végzés ellen pedig szintén nincs helye fellebbezésnek /Be. 542/A. § (6) bek.

41 A T/3522. sz. tervezet, amely egyszerűsítette az eljárási szabályokat, másrészt a Btk. szerinti csökkentett büntetési tételeket nem általánosságban, hanem csak az ún. együttműködő terhelt esetében tarja fenn, egyéb esetekben a terhelt tárgyalásról lemondó nyilatkozatát a Btk. 87. § (2) bekezdése szerinti, ún. egyszeres leszállási szabály alkalmazásával rendeli honorálni. In: A „T/3522 alkotmányellenes és a szakmai szabályokkal ellentétes rendelkezései” 15.

42 Farkas–Róth 2007, 423; Nagy 2007, 247.

lehetővé teszi, 2. a tényállás egyszerű, 3. a vádlott a bűncselekmény elkövetését beismerte, 4. a büntetés célja tárgyalás nélkül is elérhető /Be. 544. § (1) bek./.

A tárgyalás mellőzésével hozott végzés ellen fellebbezésnek nincs helye; az ügyész, a magánvádló, a vádlott, a védő, a magánfél és az egyéb érdekelt ugyanakkor a kézbesítéstől számított nyolc napon belül tárgyalás tartását kérheti. A kérelem alapján a bíróság kötelező jelleggel tárgyalást tart. /Be. 548. § (1) bek./.

A védelem szempontjából garanciális fontosságú törvényi szabály, hogy a bíróság a vádlott terhére szóló kérelem hiányában csak akkor szabhat ki súlyosabb büntetést, illetve alkalmazhat súlyosabb büntetés helyett alkalmazott intézkedést, ha a tárgyaláson új bizonyíték merül fel, és ennek alapján a bíróság olyan új tényt állapít meg, amelynek folytán súlyosabb minősítést kell alkalmazni, vagy jelentős mértékben súlyosabb büntetést kell kiszabni, illetőleg súlyosabb büntetés helyett alkalmazott intézkedést kell alkalmazni /Be. 549. § (4) bek./.

Megjegyezném, hogy a védőnek a tárgyalás mellőzésére irányuló kérelme nem függ semmiféle terhelti beleegyezéstől vagy tiltástól. A védő tehát lehet kérelmező önállóan és a terhelttel együtt is, mint ahogy a terhelt is lehet önállóan kérelmező. Ennek megfelelően a jelenléti kötelezettség elmulasztásával kapcsolatos kérdéseket az alábbiakban szükséges rendszerezni: 1. ha csak a terhelt a kérelmező és ebben a minőségében nem jelenik meg a tárgyaláson, akkor a kérelmet visszavontnak kell tekinteni, 2. ha mindketten (terhelt, védő) kérték a tárgyalás tartását, akkor a terhelt távolmaradása még önmagában nem minősítheti a kérelmet visszavontnak,⁴³ 3. ugyanez a helyzet akkor is, amikor a kérelmező terhelt megjelenése esetén a szintén kérelmezőnek minősülő védő nem jelenik meg.⁴⁴

A leginkább vitatható és okszerű kérdés az, hogy önálló védői kérelmezés esetén a védő igazolatlan távolmaradása maga után vonja-e a „visszavonási” jogkövetkezményt akkor, ha a kérelmezőnek nem minősülő terhelt megjelenik a tárgyaláson?⁴⁵ Jelen kérdés megvitatásánál abból kell kiindulni, hogy a bíróság nemcsak „formáljogi”, hanem döntéshozó fórum is, amelynek a lehető legrugalmasabban kellene kezelnie a perjogi szabályokat akkor, ha ahhoz a terheltnek kiemelt érdeke fűződik. Márpedig mi lehet kiemeltebb érdek annál, mint hogy a terhelt „bizonyítani tudja a saját igazát”, hogy érdemi részese lehessen a kontradiktórius eljárásnak?

Jóllehet a jelenlegi szabályozás értelmezése szerint jelen körülmények között nem lehet az eljárást folytatni, tehát a bíróság keze „meg van kötve”. Emiatt egyetérték Fenyvesi azon álláspontjával, amely szerint a bíróságnak ilyen esetekben a terhelt akaratától kellene függővé tennie a további eljárást. Ebben a körben nyilatkoztatnia kellene a megjelent (de nem kérelmezőnek minősülő) terheltet abban

43 Mindez abból a dogmatikai felismerésből is következik álláspontom szerint, hogy a védő önálló eljárási szereplőnek minősül.

44 Fenyvesi 2002, 348.

45 Fenyvesi 2002, 348.

a vonatkozásban, hogy hozzájárul-e a védő tárgyalástartási kérelmének „hallgatólagos” visszavonásához. Ha hozzájárul, akkor tárgyalást nem lehetne tartani. Ha nem járul hozzá, akkor a későbbiekben tárgyalást kellene tartani, a meg nem jelent védőt pedig a meg nem jelenéshez kötődő szankciókkal lehetne sújtani.⁴⁶

Ezen perjogi konstrukcióval kapcsolatban számos nézőpont megjelent a magyar jogirodalomban, melyek közül ehelyütt Erdei álláspontját emelném ki: eszerint „a kontinentális megoldások – köztük a magyar is – az inkvizitórius negatív tapasztalatok emléke alapján – igyekeznek biztosítani a beismerés önkéntességét, ám főszabályként fenntartja a tárgyalási formát, holott erre a valóban önkéntes és aggálytalan beismerés esetén nem feltétlenül van szükség. ... Az eredmény: erős inkvizitórius jegyeket mutató külön eljárás, amely közvetett, írásbeli, nem nyilvános, nyomozási túlsúlyt mutat és a terhelt beismerését alapvető követelményként kezeli. Az ilyen jegyek pedig az angolszász modellben már csak azért sem mutathatók ki, mert a bűnösség beismerése legalább a bíró előtt is elhangzik”.⁴⁷

9. A „kiemelt jelentőségű ügyek” megjelenésének hatása a védelemhez, illetőleg a védőhöz való jog érvényesülésére

A „kiemelt jelentőségű ügyek” csoportjának a magyar büntetőeljárás rendszerbe történő bevezetése elsősorban a védelemhez való jog érvényesülésének szempontjából vetett fel alkotmányossági, illetőleg nemzetközi jogi aspektusú aggályokat. Az eljárás ugyanakkor megítélésem szerint jelenleg is sok más jogállami fontosságú alapvetet érint, korábban pedig maga az Alkotmánybíróság is foglalkozott ezen processzustípussal.

A testület 14/2004 (V.7.) AB határozatában leszögezte, hogy e megoldás „a különjárási rendszerbe nem illeszkedik. Hatálya nem meghatározott személyi kör az általánoshoz képest eltérő büntetőjogi felelősségén ... nem a terheltnek az aktuális büntetőeljárás alatti speciális helyzetén ... alapszik, és nem viseli valamely eljárás főszakasz egyszerűsítésére avagy teljes elhagyására épülő, az általánoshoz képest gyorsító elemeket tartalmazó külön eljárás (mint a tárgyalás mellőzése, a bíróság elé állítás vagy a tárgyalásról lemondás) jellegzetességeit sem ... az új fejezet egymással anyagi jogi kapcsolatba nem hozható, egymáshoz semmilyen jogi logika mentén nem kapcsolódó bűncselekmények miatt,⁴⁸ egyes bűncselekmények esetén pedig ezt tovább szűkítve, meghatározott személyi kör által elkövetett ilyen bűncselekmények miatt indult eljárásokra nézve állapít meg olyan

46 Fenyvesi 2002, 348.

47 Erdei 1998, 127; Fenyvesi 2002, 346.

48 Ld. Be. 554/B. §

eljárási szabályokat, amelyek értelme nem világos, az általános eljáráshoz való viszonyuk tisztázatlan ... A rendelkezések önkényesek, rendszer-idegenek. Igazolható büntetőeljárási céljuk nincs, nem képeznek koherens összességet, a tisztességes eljáráshoz való, az Alkotmánybíróság által korlátozhatatlannak tekintett alapjogot minden ésszerű ok nélkül sértik”.⁴⁹

Jóllehet az Alkotmánybíróság racionális és messzemenőig jogállami szemléletet tükröző döntése nyomán⁵⁰ a „kiemelt jelentőségű ügyek” terhelti és védői jogokat sértő eljárási rendelkezései kikerültek a törvényből, mégis szükségesnek tartom, hogy néhány sor erejéig reagáljak a korábbi szabályozással kapcsolatos visszasságokra.

Ezen üggtípusnak a magyar büntetőeljárási rendszerbe történő bevezetését magam is több okból aggályosnak véltem, hiszen egyfelől felülírta a bírósági szervezet területi alapú szerveződésének elvét azzal, hogy a legfőbb ügyész döntése alapján állapított meg illetékességi okot. Márpedig a törvényes bíróhoz való megkívánja, hogy bármely, jogvita eldöntésére köteles bíróság a törvény alapján, előre meghatározott absztrakt szabályok szerint alakuljon meg. Mindemellett, az eljárásban részt vevő egyéb személyeknek (terhelt, védő, sértett stb.) a lakóhelyük vagy egyébként a Be. szerint az ügy elbírálására illetékességgel rendelkező bíróság helyett más bíróságra kellett (volna) utazniuk azért, hogy egyáltalán élhessenek eljárási jogaikkal.⁵¹

A korábbi szabályozás súlyosan sértette a védelemhez való jog és a *fair* eljárás nemzetközileg elismert elvét is, hiszen az őrizet első negyvennyolc órájában a terhelt és a védő érintkezése a konkrét ügy egyedi körülményei alapján az ügyész intézkedésére megtiltható volt.⁵² Jóllehet a Be.-ben a mai napig is van lehetőség a terhelt és védője kapcsolatfelvételének korlátozására, sőt kizárására is – így például akkor, amikor a védőt az eljáró hatóság kizárja az eljárásból az előzetes le-

49 Sem a büntetési tétel, sem a bűncselekményekkel sértett jogi tárgy, sem más jogi indok nincs arra, hogy a törvényjavaslat éppen ezeket a bűncselekményeket tekinti kiemelteknek.” In: „A T/3522 alkotmányellenes és a szakmai szabályokkal ellentétes rendelkezései”. 2011, 13.

50 Ld. AB határozat, 2011.XII.20, 166.

51 „A T/3522 alkotmányellenes és a szakmai szabályokkal ellentétes rendelkezései.” 2011, 9.

52 Ld. korábbi Be. 554/G. §. Ezzel kapcsolatban utalnék a Magyar Helsinki Bizottság honlapján közzétett véleményre, amely szerint „a védő elzárása a kiemelt jelentőségű ügyben érintett terhelttel egyértelműen ellentétes a most előkészítés alatt álló büntetőeljárási irányelvvel.” Ennek 3. cikke rögzíti, hogy „a tagállamoknak garantálniuk kell a terhelt haladéktalan hozzáférést egy ügyvédhez, amely hozzáférés nem lehet későbbi, mint a) a rendőrség vagy más hatóság általi kihallgatás kezdete; {...} c) a személyi szabadság elvonásának kezdete.” A 4. cikk a hozzáférés és a védelem tartalmát határozza meg, amikor kimondja, hogy 1. A terheltnek joga van találkozni az őt védő ügyvéddel. 2. Az ügyvédnek joga van jelen lenni bármilyen kikérdezésen és kihallgatáson, joga van kérdéseket feltenni, tisztázást kérni és észrevételeket tenni, amelyeket a nemzeti joggal összhangban jegyzőkönyvezni kell.” *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the right of access to a lawyer in criminal proceedings and on the right to communicate upon arrest.* <http://eut-lex.europa.eu/LexUrierv>.

tartóztatás tartama alatt.⁵³ Utóbbi előírás ugyanakkor bűnmegelőzési, nem pedig pusztán „nyomozás-taktikai” célokat szolgál, emiatt adott esetben elfogadható. (Más kérdés, hogy e lehetőség eljárási szabályait konkrétan kellene tartalmaznia a törvénynek.)

Ehelyütt megemlíteném, hogy a *Salduz vs Törökország* ügyben a Bíróság ki mondta: „ahhoz, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog kellően gyakorlati és hatékony maradjon ..., az Egyezmény 6. cikk 1. bekezdése megköveteli, hogy fő szabály szerint a terhelt rendelkezésére álljon az ügyvédi segítség a rendőrségi kihallgatás legelejétől fogva, ha csak a konkrét ügy egyedi körülményei alapján igazolható, hogy kényszerítő okok állnak fenn ezen jog korlátozására. Még amikor ilyen kényszerítő okok kivételesen igazolhatóvá teszik a védőhöz való hozzáférést, ez a korlátozás – bármi is az oka – nem csorbíthatja indokolatlan módon és mértékben a terhelt 6. cikk szerinti jogait”... Ilyen visszafordíthatatlan csorbításnak minősül, ha a védő nélkül foganatosított rendőrségi kihallgatás során tett terhelti vallomás szolgál az elítélés alapjául.

Nyilvánvaló, hogy egy olyan szabályozás, amely bizonyos ügyekre általános jelleggel, az egyedi körülmények figyelembevételével nélkül zárja ki a védőhöz való hozzáférést a terhelt számára, ellentétes a strasbourgi gyakorlattal is. Az ismertett döntés okán számos európai ország kezdte meg olyan szabályozásának felülvizsgálatát, amely az eljárás kezdetén hosszabb-rövidebb időre elzárta a terheltet a védőtől. Ezek közé tartozik Skócia, Franciaország, Belgium és Hollandia.⁵⁴

Mindemellett a magyar szabályozást tekintve nemzetközi jogba ütközött az őrizetbe vétel maximális időtartamának 120 órára történő felemelése is, hiszen egyértelmű előírások voltak (vannak) abban a vonatkozásban, hogy a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított és őrizetbe vett személyt a lehető legrövidebb időn belül szabadon kell bocsátani vagy bíró elé kell állítani. A magyar szabályozás „kirívóságán” nem enyhített az a – jelenleg is hatályban lévő – előírás sem, amelynek alapján az eljárásban a védő részvétele kötelező (Be. 554/D. §). Mindazonáltal e kényszerintézkedés tartamának meghosszabbítása nyilvánvalóan azt a célt szolgálta, hogy a terhelt „hadd tegyen csak vallomást” az őrizetbe vétel ideje alatt, hiszen ebben a védője feltehetőleg úgymint megakadályozná. Ez persze megint csak olyan, az ügyvédi karral szembeni alaptalan prejudikáció volt, amely szükségessé tenné a mindenkori jogalkotó és a Magyar Ügyvédi Kamara közötti kapcsolatrendszer rendezését.

53 A Be. 135. § (4) bek. alapján, ha bizonyítható, hogy a terhelt az előzetes letartóztatásának foganatba vételét követően a védőjével való kapcsolattartás felhasználásával 1. szökést készít elő, 2. a tanúk befolyásolásával vagy megfélemlítésével, tárgyi bizonyítási eszköz, okirat megsemmisítésével, meghamisításával vagy elrejtésével az eljárás megüjtésére törekszik, illetőleg 3. újabb, szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetésére hív fel, a bíróság – a vádirat benyújtásáig az ügyész indítványára – a védőt az eljárásból kizárhatja. Kóhalmi 2005, 6–7, 53.

54 A T/3522 alkotmányellenes és a szakmai szabályokkal ellentétes rendelkezései. 2011, 9.

A fentiek alapján kikövetkeztethető, hogy a „kiemelt jelentőségű ügyek” konstrukciója olyan szintű polémiát (és zömmel elutasítást) váltott ki a magyar jogalkalmazásban, illetőleg jogtudományban, amilyenre álláspontom szerint csak kevés példa akadt a rendszerváltozást követő időszakban. A jogalkotó a korábbi reform indokolása során mindazonáltal feltehetőleg azt emelte ki, hogy vannak olyan közérdekű, illetőleg a „társadalomra különösen veszélyes” cselekmények, amelyeknek az elbírálását ésszerű időn belül, soron kívül kell megoldani, mégpedig a hatékony felderítéshez fűződő állami érdek maximalizálásával. Noha a 166/2011. (XII.20.) AB határozatnak köszönhetően sor került a védői funkciót szabályozó eljárási normák *konzolidálására*, változatlanul úgy vélem, hogy a modern büntetőeljárási jogoktól teljességgel idegen a „fontos” és „kevésbé fontos” ügy közötti különbségtétel (ld. ahogy Panzer írja: minden büntetőügynek megvan a maga teljes önállósága.)⁵⁵ Mindemellett úgy vélem, hogy az állami büntetőhatalom funkciója már régóta nem a különböző társadalmi elvárásoknak, a közvélemény értékítéletének való megfelelés, hanem az, hogy a retribúció, a prevenció és a resztoráció⁵⁶ jegyében feloldjon egy alapvetően perszonális jellegű konfliktust, amely elsősorban az elkövető és a sértett⁵⁷ között manifesztálódik.

Irodalom

- ADLER, F.–MUELLER, W.–LAUFER, G. O. 2013. *Criminology*. New York.
- BÁRD K. 2000. Tárgyalás a vádlott távollétében – emberi jog – dogmatikai analízis. In: *Wiener A. Imre ünnepi kötet*. Budapest.
- BÉRCES V. 2009. A resztoratív igazságszolgáltatási koncepció érvényesülésének lehetőségei büntetőügyekben – különös tekintettel a mediációra és annak hazai szabályozására. *Iustum, Aequum, Salutare* 5/3. 137–154.
- BOLGÁR GY.–KÁRPÁTI L.–TRAYTLER E. 1965. *A bűnügyi védő munkája*. Budapest.
- BOTOS G. 1990. Néhány gondolat a büntetőeljárás koncepciójához. *Rendészeti Szemle* 9. 16–21.
- CANNELLA, G. S. 1997. *Deconstructing early childhood education: social justice and revolution*. New York–Washington.
- DAVIS, J. R. 1990. *Criminal justice in New York City Jefferson*. London.
- ERDEI Á. 2008. Az inkvizíciós és a kontradiktórius vonások a büntető eljárási jogrendszerekben. *Jogtudományi Közlöny* 4. 127–130.
- FARKAS Á. 1994. *A büntetőeljárás reformja és a bűnmegelőzés. A szociális munka gyakorlata. Büntetőpolitika, bűnmegelőzés. Tanulmánygyűjtemény a szociális szakképzés számára*. Budapest.

55 Panzer 1930, 7.

56 Marshall 1995, 5.

57 Karmen 1984, 1.

- FARKAS Á.–RÓTH E. 2007. *Büntetőeljárás*. Budapest.
- FENYVESI Cs. 2002. *A védőügyvéd. A védő büntetőeljárás szerepéről és jogállásáról*. Budapest–Pécs.
- KISS A. 1996. A tárgyalás mellőzésének elméleti és gyakorlati kérdései. *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok* 33. 158–176.
- KARMEN, A. 2003. *Crime Victims. An introduction to Victimology*. California.
- KISS A. 2000. A büntetőeljárás reformja. *Kriminológiai Tanulmányok* 38. 167–183.
- KÓHALMI L. 2006. Jogállami büntetőeljárás – védői észrevételek. In: *Kriminológiai Közlemények Különkiadása. Bizalom – társadalom – bűnözés*. Miskolc, 42–63.
- LÉVAI M. 1991. A büntetőjogi jogkövetkezmények rendszere Angliában és Walesben; kriminálpolitikai tanulságok. In: *Alternatív büntetési formák és a pártfogó felügyelet Angliában és Walesben*. Budapest, 34–65.
- MARSHALL, T. F. 1995. *A report by the Home Office Research Development and Statistics Directorate*. London.
- NAGY A. 2007. *Eljárást gyorsító rendelkezések a büntetőeljárás bírósági szakaszában*. (PhD-értekezés) Miskolc.
- PANZER, F. 1930. *Der Zusammenhang im Strafprozess*. Erlangen.
- PUSZTAI L. 1991. Az új olasz büntetőeljárás törvény a hazai kodifikáció nézőpontjából. *Magyar Jog* 4. 236–242
- TREMME F. 1985. *A magánvád*. Budapest.